

Akademie múzických umění v Praze

FAMU

Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Fotografie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Současné fotografické zpracování rurálního života

Anežka Pithartová

Vedoucí práce: Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D.

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, Duben 2023

**The Academy of Performing Arts in Prague
FAMU**

Film, Television, Photography, and New Media
Photography

BACHELOR'S THESIS

Contemporary photographic interpretation of rural life

Anežka Pithartová

Thesis supervisor: Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D.

Awarded academic title: BcA.

Prague, April 2023

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem

Současné fotografické zpracování rurálního života

Vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna v souladu se zákonem a vnitřními předpisy AMU.

Praha, dne .....

.....

Poděkování

Děkuji především autorkám knih (které analyzuji), za jejich citlivý přístup k venkovu a jejich inspirativní tvorbu, která mě osobně posunula. Děkuji mému vedoucímu práce Mgr. Michalovi Šimůnkovi Ph.D., který mi doporučil skvělé podklady k tématu práce a za jeho celkové vedení. Mé velké díky patří také mé kamarádce Veronice Dajčové a mému tátovi Davidu Pithartovi za plodné diskuze o venkovu a za jejich pomoc při finální editaci textu.

Abstrakt

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na hledání vlastní identity v kontrapunktu života na venkově a ve městě. Vybrala jsem si dvě autorky, popsala jejich tvorbu a vztah k ústřednímu tématu a díky hlubšímu poznání a pochopení jejich tvorby jsem byla schopna upevnit a posílit mojí vlastní perspektivu ve vnímání venkova a v mé vlastní tvorbě, která je s tímto tématem úzce spojena. První autorkou je Marie Tomanová s její poslední knihou *It Was Once My Universe* (2022), druhá zmiňovaná kniha nese název *Svátosti* (2020), autorkami jsou Lucie Králíková a Michaela Karásek Čejková. V obou knihách hraje venkov významnou roli, přístupy jsou však odlišné a specifické. V první knize jde především o tematiku opuštění domova, druhá kniha zobrazuje tradice a rituály a vdechuje jim nový život a význam v současném světě.

Abstract

In my bachelor thesis I focused on searching for my own identity in different environments – the countryside and the city. I chose two authors, analyzed their latest artwork and relationship to rural thematics, and through discovering their point of view I was able to identify, strengthen and stabilize my own perspective in my artwork, which stems from the aforementioned main theme. The first author is Marie Tomanová, with her latest book *It Was Once my Universe* (2022), the second book concerned is *Svátosti* by Lucie Králíková and Michaela Karásek Čejková (2020). The countryside plays an important role in both books, each authors' approach being unique and specific. The former book explores the theme of returning home, whereas the latter depicts rituals and traditions and gives them new life and meaning in the present world.

Obsah

Úvod	1
1. Co pro nás znamená venkov nejenom v umělecké tvorbě	3
1.1. Vývoj vztahu člověka ke krajině	3
2. Můj vztah k venkovu	7
3. Rozbory knih.....	10
3.1. Kniha It Was Once My Universe.....	10
3.1.1. Význam venkova v tvorbě Marie Tomanové.....	11
3.2. Kniha Svátosti	14
3.2.1. Význam venkova v tvorbě Lucie Králíkové	16
Závěr	21
Seznam použitých zdrojů	23

Úvod

V současné době existuje mnoho přístupů, které zpracovávají, zachycují nebo se alespoň dotýkají venkovského života. Předmětem této bakalářské práce bude analýza vybraných publikací, jejichž ústředním tématem je venkov a vypořádání se s ním jakožto s místem, které v životě autorů sehrálo a nadále sehrává důležitou roli.

Ve své práci se pokusím odpovědět na otázku, jak přístupy zobrazování venkova ve vybraných publikacích odrážejí hledání vlastní identity autorek. Fotografických publikací je velké množství a nelze se věnovat všem, proto jsem se zaměřila na tvorbu dvou fotografií, které mě v poslední době silně oslovily.

Téma venkova je mi velmi blízké, protože z tohoto prostředí vycházím, v současné době nicméně žiji ve městě. Jsem tedy v situaci, kdy důvěrně znám obě prostředí, přitom sama stále přemýšlím nad tím, kam vlastně patřím. Zároveň mi tato zkušenost dává možnost mít od městského prostředí i od venkova odstup a šanci jej zhodnotit z jiné perspektivy.

Podobně jako autoři oněch publikací také já vnímám různá témata s venkovem spojená naléhavě i díky tomu, že mám k venkovu silný vztah, jednou bych se tam chtěla vrátit, ale zároveň takový návrat vnímám jako problematický.

První autorkou, kterou se budu zabývat, je Marie Tomanová a její publikace *It Was Once My Universe* (2022). Kniha zachycuje návrat autorky domů po dlouhé době. Vrací se z New Yorku, kde si vybudovala úspěšnou kariéru, domů na Vánoce. Během dvou týdnů vznikl soubor fotografií, kde je jasně vidět autorský rukopis, jenž získala v zahraničí. Autorka pro sebe reviduje význam domova a mapuje krajinu sobě velmi blízkou, po osmi letech ale zároveň vzdálenou. Vybrala jsem ji proto, že mě zaujal citlivý přístup zpracování určitého místa z tehdy už jiné životní perspektivy. Autorka dokázala vyjádřit skutečnost, že čas proměnil význam všeho, co tehdy viděla před sebou.

Druhou autorkou, jejíž kniha bude předmětem mé analýzy, je Lucie Králíková. Vystupuje pod uměleckým jménem *Efemer*, které souvisí s jejím nápadem legitimizovat obyčejné sezonní květiny ze zahrady jako protest proti řetězcovým květinářstvím.¹ Její kniha s názvem *Svátosti* je založená na hluboké znalosti rostlin, míst a reflexí vztahů mezi místem,

---

1 Web Efemer, [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <http://www.efemer.cz>

tradicí a hodnotami, které pro sebe a ostatní aktualizuje a zasazuje do současné doby.² Vážím si jí a vybrala jsem ji pro tuto práci zejména proto, jak citlivě umí předat a propojit současnost a tradici. Kniha obsahuje deníkové záznamy, popis a historii tradic v doprovodu s experimentálně pojatými fotografiemi od Michaely Karásek Čejkové.

Třetí kniha mi poslouží jako opěrný bod v teoretických úvahách o fenoménu venkova, a o protikladu venkova a města. Dílo nese název *Venkovy* (2004) a jeho autorem je sociolog Bohuslav Blažek.

Dále čerpám také z knihy s názvem *Jdi na venkov* (2019). Jejími autory jsou historici umění Pavla Machalíková a Tomáš Winter. Kniha pátrá po původních zdrojích zájmu o venkov jako takový. Obrací se do historie a hledá, kde a jak venkov vzniká a věnuje se také výtvarné kultuře venkovského lidu. Tato kniha mi dodá v práci potřebná východiska a hlavní zdroj v pochopení podstaty a původu venkova a jeho souvislostí s uměním. Kniha také zachycuje vývoj vztahu lidí k venkovu.

Má osobní zkušenost mi dává možnost konfrontovat vybrané fotografické přístupy obou autorek s mojí vlastní uměleckou zkušeností a s mým vlastním vnímáním venkova a jeho života.

---

² Viz. popis nakladatele, [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.by-women.com/cz/kniha-svtosti.php>

1. Co pro nás znamená venkov nejenom v umělecké tvorbě

V současné době pozoruji, jak často se obracíme a navracíme k něčemu, co bylo kdysi součástí každodenního života. Mám na mysli například ruční výrobu, řemesla a lidovou kulturu obecně. Nikdy sice z naší civilizace nezmizely úplně, jen byly a stále jsou upozaděny, především tím, že byly nahrazeny novými technologiemi a průmyslovou velkovýrobou. Nyní kolem sebe vnímám částečný návrat k řemeslům a vzrůstající zájem o zkoumání vztahu člověka ke krajině, k venkovu a lidové kultuře.

V současném výtvarném umění je to například Anna Hulačová, Barbora Lungová, Daniela Baráčová, Dávid Demjanovič, kteří ve své práci vycházejí z tradic, lidového umění a života na venkově.³ Tyto hodnoty přetvářejí současným výtvarným jazykem. Vidíme tedy kolem sebe umělce, pro které je tematika venkova důležitá v hledání sebe a své tvorby.

Když se zaměřím na fotografii, výraznou osobností je bezesporu Jindřich Štreit, který se nyní zaměřuje i na jiná témata⁴, ale on je dominující postavou české fotografie venkova. Myslím, že je to proto, že Štreit se dokáže identifikovat s lidmi, které na venkově fotografoval. Tomuto tématu se věnoval celý život a je schopný zachytit to, na co lidé už zapomněli.

1.1. Vývoj vztahu člověka ke krajině

K tomu jaký máme nyní vztah ke krajině, je nutné si uvědomit proměny, kterými tento vztah prošel a prochází. Karel Stibral se ve své publikaci *Proč je příroda krásná* domnívá, že pohled na krajinu jako na něco krásného, co si zaslouží obdiv, nebyl vždy samozřejmostí.⁵ Postoj lidstva ke krajině je výsledkem dlouhého vývoje. Nicméně platí, že i dnes v rámci jednoho kulturního okruhu můžeme zaznamenat velmi rozdílné vztahy ke krajině, často i zcela protichůdné.

„Je těžké si představit antického Řeka, ale i Inda či domorodce z džungle, kterak konají výlety do přírody, aby se zde mohli kochat krásou vzdálených zamlžených velehor.“⁶ Nevíme ale, jestli opravdu nikdo z nich nevnímal krásu krajiny. Nemůžeme vědět, jak příroda působila na

---

3 WINTER, Tomáš a Pavla MACHALÍKOVÁ. *Jdi na venkov!*. vyd. Brno: Arbor vitae, Artefactum, 2019. s. 7

4 Jeho posledním dílem byl soubor o kněžích, kteří slouží mše ve vězení. Soubor nese název *Ze tmy ke světlu*.

5 Čerpám zde ze své eseje *Vývoj vztahu člověka ke krajině*.

6 STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná*. vyd. Brno: Dokořán, 2005, s. 10

člověka individuálně. Vždyť i nyní snadno nalezneme lidi, kteří k přírodě vztah nemají a vedle nich jiné, kteří ho mají velice intenzivní.

Větší zájem o krajinu nastal v době těsně před romantismem: „*Moderní objevování evropského venkova a venkovské kultury souviselo s „obratem“ k přírodě a přirozenosti, tedy samozřejmě se jménem Jeana-Jacques Rousseauea.*”⁷

Kritéria estetiky se mění, i dnes je možné u lidí, které příroda ohrožuje (či spíše vnímají ji jako ohrožení), nalézt spíše preference kultivované a bezpečné krajiny, zatímco u městských lidí, kteří s přírodou nemusejí zápasit, se nelze divit, že se jim divočina (i ta nová) líbí – touží po nespoutané, neorganizované a živelné síle, která je opakem prostředí, ve kterém žijí.

1.1.1. Jak vnímá venkov městský člověk

Já osobně vnímám rozdíl mezi tím jak venkovský a městský člověk přistupuje ke krajině. Toto téma výborně popisuje Bohuslav Blažek ve své knize *Venkovy* (2004). Píše zde o tom, že pro městského člověka je venkov jakousi vyčerpatelnou kulisou, která ho po nějaké době přestane bavit.⁸

Z venkova je běžné čerpat – je to častější, než mu něco dávat. V této práci se pokusím hodnotit umělecká díla, týkající se venkova, i z této perspektivy. Vnímám velmi citlivě, pokud se z venkova stává právě jen kulisa, o které hovoří Blažek. Jsem ráda, že se témata s venkovem spojená vrací do umělecké tvorby, je ale důležité reflektovat, jakým způsobem se tak děje. Lidé mají rádi fenomén romantické krajiny a mají sklony k tomu si venkov idealizovat, protože nejsou konfrontováni s problémy, kterým lidé trvale žijící na venkově čelí. Bára Bažantová ve své knize *Hoří Chemička něco si přeji* (2022) tento jev popisuje slovy: „*Ztrácela jsem se v úvahách někde mezi akademickými rozhovory s pražskou umělecko-intelektuální elitou, v jejichž představách byla problematika velice komplikovaná, a žitou janovskou realitou... Která byla ještě mnohem komplikovanější.*”⁹

Je dobré si uvědomit, že umělecké zobrazování často nálepkuje konkrétní místa. Předurčuje jejich podobu, tím jak jsou místa prezentovány ve společnosti. Když se například

---

7 WINTER, Tomáš a Pavla MACHALÍKOVÁ. *Jdi na venkov!*. vyd. Brno: Arbor vitae, Artefactum, 2019, s. 15

8 BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. vyd. Brno: ERA, 2004, s. 13

9 BAŽANTOVÁ, Bára. *Hoří chemička, něco si přeji*. vyd. Praha: tranzit.cz, 2022, s. 30

zamyslíme nad celým prostorem severních Čech, což je v posledních letech frekventovaně zobrazovaný prostor (film, TV, literatura — *Most!*, *Pustina* apod.). Tento kraj zažil všechny možné formy vymístění (odsun Němců 1945–1948, kolektivizaci zemědělství a výroby, stěhování nových etnicky česko-slovenských obyvatel do německých osad, přesuny obyvatel i sídel kvůli těžbě, nastěhování "problémových" chudých obyvatel, v poslední době naopak jejich vytlačování kvůli zdražování bydlení a toho že "ti chudí z generace devadesátých let" si najednou nemohou dovolit v této oblasti bydlet.)¹⁰

Dalším výrazným dílem spojeným s konkrétním místem je kniha *Žitkovské bohyně* (2012) od Kateřiny Tučkové, jež čerpá a vyrovnává se s traumatickou rodinnou historií. Kniha byla úspěšná a následně obec Žitkovou začaly navštěvovat davy lidí, aby se na místo podívaly a případně našly ony bohyně. Podobně stigmatizovaným místem jsou také Sudety – je zde přítomné trauma, které zanecháváme v krajině. Svalujeme vinu za současný stav na domněle historické jizvy a sníme o starých zlatých časech?¹¹ Svalujeme vinu mylně nebo skutečně něco na jejím základě zůstává v krajině? Nebo naopak to, co se děje v místě mezi lidmi se do krajiny vtiskuje a následně přechází i do dalších lidí, kteří na místě žijí?

Podle Václava Cíleka má krajina schopnost přivlastnit si člověka: „*Tak, jako si člověk přivlastňuje krajinu a zemi, se tento vztah může dít i opačným způsobem. Platí to všude, ale existují místa, kde se to může dít častěji a silněji.*”¹²

V dnešní době se více přesouváme do měst a v krajině už nežijeme tak jako dříve, často jí spíš jen procházíme. I přesto je Cílek přesvědčen, že krajina stále zrcadlí naši duši a její struktura má vědomě i podvědomě obrovský vliv na charakter lidí, kteří v krajině žijí. Proto se Moravané liší například od Jihočechů apod: „*Proto existuje něco jako národní mentalita vycházející z krajiny, i když se těžko postihuje.*” (Cílek, 2010: s. 104)

Rozdílnost krajiny zákonitě ovlivňuje jednotlivé národnosti a regiony a uvádí je tak do kontextů jejich životů, jenž se, díky ní, následovně vyvíjí různými způsoby.

---

10 Kniha *Hoří chemička, něco si přeji* tvoří zápisky z Bářiny 'výtvarně-aktivistické' rezidence na vybydleném sídlišti v Litvínově, což je sice město, ale je to takové území nikoho, které v leccems funguje jako vesnice. V knize jsou hmatatelně poznat ony sociální rozdíly a problémy vymístění, se kterými se Barbora v Janově střetává.

11 Tématu Sudet se více věnuje Kulturák (J. Zbořil, J. Patočková) ze 30. srpna 2022, ze kterého čerpám v tomto odstavci. *Sudety nejsou odkladiště traumat. Zaslouží jiný příběh* [online]. 2022 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://podcasty.seznam.cz/podcast/kulturak/sudety-nejsou-odkladiste-traumat-zaslouzi-jiny-pribeh-124808>

12 CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: Dokořán, 2010, s. 104

Je skvělé pracovat s námětem venkova, nesmíme u toho ale zapomínat na lidi, kteří v oblasti žijí. Příroda není předurčena k tomu, abychom ji někam zařazovali a nálepkovali. Podle Jiřího Sádla si krajina nic nemyslí, nic neříká.¹³ To my si do ní projektujeme pocity, traumatické události, i protože je v lidské povaze fascinace touto hořkou romantikou.

Rozdíl mezi přírodou a krajinou je v tom, že krajina je kultivovaná. Zasáhl do ní člověk. Je tedy pochopitelné, že je v ní otisk člověka a tím zároveň jsou do ní promítnuty i lidské životy a traumata, které tam lidé prožili a prožívají.¹⁴ Blažek dobře vystihuje, že bez lidí by nebyla krajina a lidi by nebyli bez přírody – následně krajiny. Vnímá důležitost symbiózy mezi přírodou a člověkem. (Blažek, 2004)

---

13 Kulturák (J. Zbořil, J. Patočková) ze 30. srpna 2022, Sudety nejsou odkladiště traumat. Zaslouží jiný příběh [online]. 2022 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://podcasty.seznam.cz/podcast/kulturak/sudety-nejsou-odkladiste-traumat-zaslouzi-jiny-pribeh-124808>

14 (In Kulturák)

2. Můj vztah k venkovu

I přes veškeré peripetie a složitosti vztahu člověka a krajiny je jasné, že člověk v ní už po mnoho staletí hledá útočiště. V současné době v ní lidé naší technické civilizace vyhledávají především klid a odpočinek. Život na venkově představuje pro mnoho lidí život osvobozený od konfrontací městského způsobu života. Pro mě osobně mají obě prostředí obrovský význam. Město mám spojeno s realizací sama sebe především díky setkávání a společenským vztahům, odvrácenou stranou je jistá přesycenost vjemy, která svádí člověka často k povrchnosti a konzumu. Krajina naopak mou duši zklidňuje, usebírání, nastavuje pro vnímání hloubky a samoty.¹⁵

Vyrostla jsem v jižních čechách, kousek od rakouských hranic, ve vesnici Lutová na Třeboňsku. Moje rodiče tady koupili faru, která byla v dezolátním stavu. Už přes dvacet let ji opravujeme. Až nyní je v dobrém stavu. Rodiče si také pořídili 40 ovcí a věnují velkou část života péčí o naše stádo. Vracím se do Lutové co nejvíce, jak to jen jde. Abych pomohla rodičům a také proto, že to místo tvoří velký díl mé identity; neumím si bez něj svůj život představit .

Můj život je tak rozdělen do dvou míst. Praha a Lutová. Často mě napadalo, jestli vlastně nejsem stále na útěku. Před městem na vesnici, před vesnicí do města, a hlavně před sebou samou. Člověk je vlastně rád, že už není nutné spojovat svůj život s jedním konkrétním místem. Globalizace světa nastavila jako normu to, že vše je propojené a mobilní. Lidé jsou zvyklí za prací dojíždět nebo se stěhovat. Je to ale takto dlouhodobě udržitelné? A přináší to lidem štěstí?

Trvalý život na venkově má svá omezení. Lze je vnímat například takto:

Blažek ve své knize *Venkovy* popisuje organické fungování venkova: *“Mechanistická městská civilizace unifikuje svět, aby v něm mohl platit jeden model myšlení a vnímání, organická venkovská civilizace respektuje a udržuje rozmanitost malých místních světů a vyvíjí pro ně místní modely.”* (Blažek, 2004: s. 14)

Blažek ve své úvaze pokračuje myšlenkou, že český venkov díky „selskému rozumu“ přirozeně tíhne k toleranci a pluralitě. *„Společenská ‚pravidla hry‘ platná v jedné vesnici nemusejí fungovat ve vsi sousední. Tato bytostná pluralita znamená tedy i vysokou míru tolerance k odlišnosti.”* (Blažek, 2004: s. 14)

---

15 V této kapitole čerpám ze své eseje *Venkovy*

Osobně jsem se setkala s nepřijetím naší rodiny jakožto přistěhovalců z města. Já už jsem se sice na vesnici narodila a přijata jsem byla o malinko více než mí rodiče, ale stejně jsem si všímala jistého opovrhování, pomlouvání i záměrného škodění vůči naší rodině. Příkladem může být věta, kterou jsem kdysi od někoho z vesnice zaslechla: Místním se staneš tehdy, máš li na hřbitově pohřbeného svého dědečka. Blažkova teorie o „toleranci k odlišnosti“ má tedy očividně limity. Z mé zkušenosti je naopak vesnické společenství konzervativní a uzavřené. Je velmi složité do místního společenství proniknout a stát se jeho součástí, protože venkov se naopak jinakosti do značné míry bojí a brání se jí.

Cítím, že venkov byl upozaděn a proto se snaží dohnat město. Snaží se ho ale skutečně dohnat? Nezavrhuje ho spíše? Dohnat město, to znamená nejenom v prosperitě a funkčnosti, ale i v estetice. Lidé pečují a zvelebují hlavně svůj majetek a nemovitosti, ale nikoli vesnické společenství, jak tomu bývalo dříve. To pak přestává být pospolité. Se ztrátou pospolitosti se tak vytrácí i jednotná estetika. Je to vidět například na plotech a zídkách – ty jako by dávaly zprávu, že všichni na jednotný styl naprosto rezignovali.

Vnímám tuto propast mezi městem a venkovem. Nedostatečnou propojenost. Lidé žijící ve městech jsou odtržení od přírody. Lidé žijící na venkově nechápou město a i přesto se ho snaží napodobovat, nejenom protože obecně se mají lidé ve městech lépe. Jako ideální model vidím daleko větší propojenost a empatii oběma směry. Spolupráci a pomoc druhému prostředí. Dobře tuto propast popisuje Barbora Bažantová: *„Vztah, ve kterém jedna strana dává a druhá dostává bez nutnosti podílet se na společném výsledku (=rovnější vztahy mezi lidmi různé etnicity, barvy kůže, společenského postavení), a současná nerovnost se nenarovnává, jen se přelévá do jiný formy. Ze vztahu mezi jednotlivými stranami se potom stává jakási charita, jejíž primární funkce je očistit historicky dané špatné svědomí těch, kteří dávají.“* (Bažantová, 2022: s. 15)

Stěžejní pro chápání Blažkova pohledu na český venkov je jeho zobecňující pojetí myšlení venkovského člověka, které je podle něj odlišné od uvažování městského člověka, a shrnuje jej pod pojmem „selský rozum“. Ten definuje takto: *„Selský rozum, to totiž nejsou teoretické zákony ani mechanicky opakované poučky, ale právě schopnost rovnou vidět a mezi sebou probírat problémy každodenního života tak, že se z tohoto společného zkoumavého pohledu rodí jejich řešení.“* (Blažek, 2004: s. 13)

Blažek tedy vnímá selský rozum jako soubor intuitivních vlastností, které vždy fungují ve prospěch místa. Vycházejí z něj ta nejmoudřejší a nejpřirozenější řešení, protože místní lidé rozumějí svému okolí přirozeně nejlépe. *„Selský rozum je způsob myšlení, který se*

na mnoha místech světa do jisté míry nezávisle vyvinul jakožto optimální přístup malého místního společenství vázaného na určité místo.“ (Blažek, 2004: s.13) Z místních řešení pak vyplývá přirozená rozmanitost.

Venkov je pro mne více srozumitelné prostředí, ve kterém se pohybuji přirozeně. Umím v něm číst a vidět. Život ve městě jsem se musela naučit a často mi nedával smysl. I teď si občas připadám zbytečně a málo naplněně právě ve městě. V Lutové mi přijdou činnosti, které dělám, naplňující a smysluplné. Veškeré mé klauzurní práce jsem většinou vytvářela na venkově.

Naopak díky městu se ve mě odehrál proces jakési legitimizace umění. Nikdy jsem nevěřila tomu, že bych mohla dělat fotografii. Nechápala jsem, že bych mohla vytvářet umění. Podmínky života na venkově mi neumožnily, abych mohla plnohodnotně rozvinout svůj potenciál a věnovat se fotografii jako svému životnímu povolání. Abych si mohla můj smysl tvorby obhájit, musela jsem odejít. Zde vnímám rozdíl mezi městem a venkovem jako nejhlubší a nejpálčivější. Jakoby lidé na venkově byli zahlceni praktickými starostmi a existenčními problémy – jako je například (ne)dostupnost práce odpovídající jejich vzdělání a talentu, práce kolem domu – a neměli už kapacitu ani prostor rozvíjet svou duši směrem, kterým potřebuje.

Vracím se na venkov jako někdo jiný. Jako někdo, kdo už si venkov z části romantizuje, protože není a nemusí být na jednom místě a řešit existenci a problémy spojené s tímto životem na venkově z pozice člověka, který jim musí denně čelit a nemůže utéci zpět do města. Vnímám už venkov pohledem, který je výhradně mým osobním.

3. Rozbory knih

Výběr knih jsem určovala podle toho, která tvorba na mě měla v poslední době největší dopad a pomohla mi v ukotvení v tom, čemu se věnuji ve své tvorbě. Zároveň která se nejvíce dotýká problematiky venkova, ale je současná.

3.1. Kniha *It Was Once My Universe*

Marie Tomanová ve své nejnovější knize *It Was Once My Universe*, kterou vydalo japonské vydavatelství Super Labo ve spolupráci s kunsthistorikem Thomasem Beachdelem,¹⁶ zachytila během dvou týdnů své rodné město Mikulov, kam se vrátila po osmi letech života v New Yorku. Pro její tvorbu jsou signifikantní portréty lidí z New Yorku a tato kniha znamená v její tvorbě novou fázi. „*Fotografické prostředí nejprve uchvátí obrazy osobností, jež mají navzdory předsudkům o rase a genderu touhu být samy sebou. Spojila syrové vyznění spontánních momentek s poselstvím tolerance v době, kdy se americká společnost nejvíce polarizovala.*”¹⁷

Tomanová se sama o své tvorbě vyjadřuje jako o prostředku, který jí pomáhá začlenit se do nějakého prostředí. Zpětně nahlíží na fotografie jako na něco, co jí utváří. Je pro ní důležité někam patřit. V New Yorku se proto držela lidí a portrétovala ty, kteří přišli do velkého světa naplnit svůj potenciál a stát se tím kým jsou, stejně jako ona. Dívá se skrz svou tvorbu na svět a zpětně reviduje, u čeho byla přítomná. Dostává se k pocitům, které nejsou jednoduché, ale daří se jí zachytit jejich nuance a přenést je do fotografie.

Osobně na mě kniha působí velmi silně. Zaujal mě především vývoj osobnosti. Marie se vrací do svého domova jako někdo jiný, což může v něčem přinášet úlevu, ale v něčem vyvolávat smutné, nostalgické pocity. Na Marii působí obrazy jejího venkovského prostředí silně a evokují u ní pocity z doby, kdy v Mikulově žila, ale zároveň cítí, že se již nelze do tohoto světa vrátit, protože je již někým jiným. Tento rozpor vyvolává smutek ale zároveň ji inspiruje k fotografické tvorbě. Snaží se tento pocit zachytit.

Tento pocit zažívám i já. Na venkov se vracím jako z části městský člověk. Zachycuji především krásu a malebno venkova, protože mi to imponuje. Moje vnímání je zkreslené životem ve městě. Zde se dostávám k otázce, jestli je možné zachytit venkov realisticky a jestli je to vůbec nutné. Možná je mým vnitřním přáním tuto krásu zachycovat, dokud ještě

---

¹⁶ kurátor a kunsthistorik, se kterým Tomanová spolupracovala i na jejích předchozích publikacích *New York, New York* a *Young American*.

¹⁷ Pavel Turek, *Respekt, Zpátky do malého vesmíru* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2022/49/zpatky-do-maleho-vesmiru>

existuje. Předpokládám, že má tvorba se bude vyvíjet dalšími směry a fotografie bude tento proces změny ve vnitřním světě odrážet zejména na tom, čeho si budu všimát a co bude pro mne důležité.

Fotografie je něco, co silně utváří mojí identitu. Jsem s ní ráda v kontaktu. Hned mi evokují, co jsem zažila a prožila. Připomínají mi sebe, mou hodnotu. Co jsem chtěla zachytit a jestli se mi to podařilo. Ráda se skrže ni poznávám. Zním tedy ten pocit, který se snaží Marie popsat. Až zpětně jí dochází to, kým byla, a i díky tomu poznává více to, kým je nyní.

3.1.1. Význam venkova v tvorbě Marie Tomanové

Přístup k venkovu ve fotografické knize *It Was Once My Universe* je něco, co mě právě zaujalo tím, že toto odcizení od venkova, který pro ni kdysi představoval domov, v knize přiznává. Sama ví, že ho opustila a už se do něj nevrátí, lépe řečeno nevrátí se tam jako tatáž osoba.

Zachycuje tíhu nostalgie a možná i smutek z opuštění domova a proměny původního pohledu na něj. Když z domu odcházela, byla si vědoma, že to není místo, kde by mohla naplnit svůj potenciál. Když vzápětí odešla, pronásledovaly ji výčitky, že opustila svou rodinu a domov. Důvodem mnoha komplikací bylo také nastavení systému, které ji neumožnilo po téměř desetiletí navštívit svůj domov. Byla postavena před velké rozhodnutí: buď se vzdá všeho, co vybuodovala v New Yorku a vrátí se do Mikulova za rodinou, nebo v New Yorku zůstane a naplní svůj potenciál a zároveň bude sledovat proces odcizování se od své rodiny a rodinu, která se odcizuje od ní. Vrátit se po tomto rozhodnutí zpět, muselo být emočně náročné.

Kniha je spíše osobního rázu. Nejde jí tak úplně o venkov samotný. Jde jí o domov. Fotografie v knize představují osobní zpovědi a vyrovnávání se s vlastními pocity. Jsou to situační fotografie, dokumentující osobní rovinu střetávající se s realitou.

Fotografie v knize mají vícero opakujících se rovin jako například:

- Zachycení zátiší a detailů, starých předmětů (fotografie *Grandma's Belongings*, 2019, s. 26; fotografie *My hair, My sister's hair*, 2019, s. 19).

Obr. 1) *My hair, My sister's hair*, s. 19

Obr. 2) *Grandma's Belongings*, s. 26

- Důležitou částí této práce jsou autoportréty, které zasazují osobnost autorky do kontextu krajiny, domova. Tyto autoportréty provází celou knihu a mají vždy mírně odlišnou identitu. Jednou se navrácí autorka přímo ke své původní identitě a bere si na sebe své staré oblečení (fotografie *Dressing up in my old clothes*, 2018, s. 59), poté oblečené svých rodičů. (fotografie *In Dad's sweater /All that is left/*, 2018, s.13; *Mom's coat*, 2018, s. 31). Nahota v krajině (fotografie *Self portrait with Mikulov*, 2018, s. 89) představuje určitou zranitelnost a křehkost jejího drobného těla, které je zasazené ve výhledu na celý její původní svět Mikulov i s kostelem, který ční na kopci.

Obr. 3) *In Dad's sweater /All that is left/*, s. 13

Obr. 4) *Bath* (vpravo), s. 113

- Zátíší minulosti do kterých vstupuje ona teď a tady (fotografie *Bread*, 2018, s. 23; fotografie *Hobbyraum*, 2018, s. 24). Střed sdílených rodinných věcí a její nový pohled v tom (fotografie *Schnitzel*, 2018, s. 47)

Obr. 5) Schnitzel, s. 47

Z cele série cítím strach z toho, že by mohla domov zase na dlouhou dobu ztratit a zároveň vědomí toho, že ho už z části ztratila. Pomocí různých přístupů se snaží během poměrně krátké doby vyjádřit fotografiemi co nejvíce. Vše fotografuje, dotýká se starých předmětů, tráví čas se svou rodinou, zachycuje oslavu a svatbu své maminky (která na ní čekala, aby mohla svatbu uskutečnit po celou dobu, co byla Marie pryč). Vydává se do Mikulova a jeho okolí, fotografuje krajinu a sebe v ní.

Důležitý je také čas na fotografiích z fotoaparátu Context. Je nastavený na časové pásmo v New Yorku, stejně jako ona.¹⁸ To vyjadřuje její rozpolcenost - fotografuje na jednom místě, ale čas jí běží jinde a jiný. Čas se s místem nepotkává.

Poslední fotografie v knize nese název *Was it just a dream?* Z tohoto názvu můžeme vnímat váhu prožitku návratu Marie domů. Sama tomu možná zatím nevěří. Právě v tomto uvědomění, co právě prožila, jí zpětně pomohou její fotografie. Ale pomohou i lidem, kteří za sebou nechali také nějaký svůj Mikulov.

---

18 IT WAS ONCE MY UNIVERSE [online]. [cit. 2023-04-21]. Dostupné z: <https://marietomanova.com/Artist-Statement-IWOMU-comp>

3.2. Kniha Svátosti

Kniha Svátosti vyšla v roce 2020 v českém nakladatelství wo-men. Autorkami jsou Lucie Králíková (text) a Michaela Karásek Čejková (fotografie). Kniha byla vydaná pouze jednou a už není nikde k dostání. Je o ni velký zájem (v knihovně se na ni čeká osmiměsíční fronta). Není divu. Je to skvostná kniha, které je v něčem ojedinělým dílem.

Hned na úvod mě zaujal tento popis od Lucie Králíkové: „*Stojím v poli. Ztracená v nemocném nekonečnu ornice pohlížím na nepřírozně vyhlazené tváře venkovské krajiny. Těžko by v ní dnes někdo hledal jemné, natož hlubší vrásky stezek a cestiček, po nichž by se pilný rolník vydával za svou každodenní práci.*”¹⁹

Lucie žije v kopcích nedaleko Ústí nad Labem už 6 let. Vystudovala krajinářskou architekturu, později si založila výtvarný projekt Efemer (odvozené od slova pomíjivost), které souvisí s jejím nápadem legitimizovat obyčejné sezonní květiny ze zahrady a bojovat tak proti řezaným květinám z klasických květinářství, které jsou spojeny s negativními dopady na životní prostředí. Právě sezonní rostliny provázejí celou knihu. Na nich je kniha hodně postavená. Fotografie rostlin, zátiší s rostlinami, poznámky jaké květiny se hodí k jaké tradici a rituálu podle toho kdy kvetou apod. Lucie tak elegantně propojila její hlavní zájem o rostliny a nynější zájem o tradice. Kniha je tvořena jako deníkový zápis postavený na tradicích a rituálech. Zachycuje mimo jiné i nálady a atmosféry míst, kde se pohybuje. Čerpá z náboženství a historie a snaží se vycytat poslední místa, kde se již téměř zaniklé tradice ještě slaví. Tato dokumentace je důležitá nejen proto, aby byly tyto zbylé tradice zdokumentovány, ale také proto, aby mohly být opět obnoveny. Je totiž na lidech, jak si toto poslání převezmou. Z knihy mohou zjistit, že to není nic složitého a mohou si to upravit do své podoby. Důležité je především navazovat a dělat tradice pravidelně a opakovaně.

---

19 KRÁLÍKOVÁ, Lucie a Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ. *Svátosti*. vyd. Praha: wo-men, 2020.

Obr. 6) Květiny, s. 147

„Chtěli jsme se s Michaelou opět naučit zastavovat se v čase a hlouběji prožívat každodennost. Naši předkové uměli takových věcí přirozeně docílit mnoha zvyklostmi a rituály, jimiž si zpestřovali rok, jinak naplněný především únavnou a namáhavou prací.”(Králíková, 2020: úvod, bez číslování)

Právě o tomto jsem psala v kapitole vývoj vztahu člověka ke krajině. Lidé si postavili na první místo práci. Vznikl kolem ní takový kult, že už se zapomínáme pravidelně s krajinou spojovat. To má za následek odpojení od skutečnosti v jakém stavu (naší vinou) je krajina. Lucie si je toho vědoma, je na krajinu velmi napojená nejen díky tomu, že v ní nějakou dobu žije, ale i proto, že se o ní zajímá, vzdělává se a skrze rituály se na ní opět napojuje.

„Na několik let jsme se oddaly bádání, cestování a setkávání s lidmi, kteří své tradice slaví a předávají dalším generacím, kteří jsou ještě napojení na přírodu, na krajinu, na své prostředí. Právě oni se stali inspirací, tvůrčí látkou pro náš experiment.” (Králíková, 2020: úvod, bez číslování)

3.2.1. Význam venkova v tvorbě Lucie Králíkové

Kniha je především pro lidi, kteří se snaží navázat s venkovem, tradicemi a krajinou. Lucie respektuje krajinu a vnímá situaci, ve které je naše dnešní krajina. Je citlivá v přístupu k často ostýchavým lidem, kteří na venkově žijí. Snaží se je pozvat do prostoru, který vytváří a ukázat jim, že je bezpečný. Že i oni do něj můžou vstoupit a přispět.

Ona sama propojuje venkov s městem. Tím, že žije na vesnici, ale často jezdí do Brna a přiváží z města lidi, aby jim ukázala, jak z místa čerpá a zároveň se mu snaží vracet něco nazpět.

Reflektuje, že se občas cítí na venkově sama. I ona vnímá, že svojí identitu vytvořila ve městě a s tímto základem se mohla přesunout na venkov a budovat něco tam. Lucie říká, že je pro ní velkým darem chodit každý den do krajiny. Ráda prožívá všechny roční období se vším všudy. Nesnaží se přežít zimu a tmu, která je náročná, ale prožívá jí a hledá v ní krásu. Rostliny vnímá jako symboly a bytosti, které jí dělají dobře na duši. Ona sama vyrostla ve městě, ale o to víc vnímala krásu přírody. Její babička jí učila latinské názvy rostlin a ona brzy pochopila, že vnímá věci pocházející z přírody jako svátosti.

Knihu tvořila s Michaelou, tak že chodily do knihovny a dělaly research z etnologických knih. Určily si kdy kam pojedou podle toho kdy a kde se slaví jaká tradice. Chtěly nejprve poznat jakým způsobem se tradice ještě na daných místech slaví, aby později mohly najít vlastní způsob proměny rituálu či tradice.

Někteří lidé na místech už zapomněli z jakého důvodu se tradice slaví. Nejvíce se Lucie dotknul svátek svaté Lucie, který se slaví 13.12. Holky se vydaly do obce Svatá Máří, kde se jim podařilo proniknout do uzavřeného společenství a prožít oslavu tohoto svátku se vším všudy.²⁰

Svátek se slaví tak, že se skupina žen převleče do bílých prostěradel, na obličejích si vystříhnou díry na ústa a nos a chodí do každé domácnosti ve vsi kontrolovat, jestli mají lidé naklizeno a společně čistí metličkami z per nebo proutí prostory domácnosti a vyhání tak nemoci a zlé duchy.

Viz obr 9) Bílé Lucie - dvoustránka knihy, kde můžeme vidět fotografie události na svátek sv. Lucie v obci Svatá Máří. Po přečtení knihy *Svátosti* jsem se snažila tento svátek obnovit i ve vesnici Lutová, ze které pocházím.

---

²⁰ Chodit pěšky a zajímat se o krajinu. Lucie Králíková skrz rostliny a rituály objevuje republiku. A posílá to dál [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/chodit-pesky-a-zajimat-se-o-krajinu-lucie-kralikova-skrz-rostliny-a-ritualy-8268468>

Citlivost se také projevuje i ve vizuální podobě knihy. Rozměr vizuality má smysl artefaktu. Fotografie v knize vytvořila Michaela Karásek Čejková, která vystudovala fotografii na FAMU. Má autentický a vizuálně silný rukopis. Pracuje především s koláží a fotomontáží. Baví jí na tom přesah do jiných světů, které nejsou odkázány pouze na realitě jako je samotná fotografie.²¹

Michaela Karásek Čejková pracuje nekonvenčně, kombinuje a rozšiřuje hranice média tím, že ho posouvá do jiné vizuální a prožitkové roviny. Pracuje na fotografii stejně svobodně jako pracuje Lucie s textem. Daří se jim se společně doplňovat. Lucie má schopnost sytit imaginaci popisem prostředí a atmosféry na místech. Michaela tyto obrazy přesně vystihuje fotografií, ale zároveň tím, že s nimi pracuje dále, dává prostor pro další imaginaci a hravost.²²

*„Vnímáme, že jde o téma aktuální. Řada z nás touží zpomalit a utéct zpět k přírodě. Připadá mi to jako návrat určitého historického romantismu.“*²³ dodává ke knize Čejková.

I zde jde fotografie rozdělit do vícero opakujících se rovin:

- Fotografie, které poukazují na dnešní konzumní a materiální život v kontrastu, jak to bylo a mohlo by opět být.
- fotografické koláže. Například nová podoba kostýmu pro Jidáše na Bílou sobotu ušitá z maskovaných látek v pozadí rozkvetlá vrba.

Obr. 7) Kostým pro Jidáše, s. 56

---

²¹ Z Ostravy do Milána a zpět k chlupatým knedlíkům. Fotografa s nekonečnou fantazií a vztahem k regionálním tradicím Michaela Karásek Čejková [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/z-ostravy-do-milana-a-zpet-k-chlupatym-knedlikum-fotografka-s-nekonecnou-fantazii-a-vztahem-k-regionalnim-tradicim-michaela-karasek-cejkova>

²² Chodit pěšky a zajímat se o krajinu. Lucie Králíková skrz rostliny a rituály objevuje republiku. A posílá to dál [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/chodit-pesky-a-zajimat-se-o-krajinu-lucie-kralikova-skrz-rostliny-a-ritualy-8268468>

²³ In (Z Ostravy do Milána..)

- Stylizované fotografie, která mají za úkol znovuoobnovení tradic a zdokumentování jejich procesu znovuoobnovení - portrétní stylizované fotografie.

Obr. 8) Portréty, z knihy Svátosti

- Fotografie dokumentárního charakteru, které zachycují poslední místa v České republice, kde se slaví určité tradice, které jsou už jinde zaniklé. Jako příklad uvádím fotografie slavení svátku sv. Lucie.

Obr. 9) Bílé Lucie, s. 232, 233

- Zátíší předmětů, které jsou v obnovování tradic nepostradatelné

Obr. 10) Zátíší na stole, s. 260

- Krajina a její atmosféra, ve které se tyto tradice a rituály odehrávají

Obr. 11) Zimní krajina, s. 275

Co mě na knize a celkovému přístupu Efemer k venkovu zaujalo. Že lidé z měst mají často větší cit pro venkovskou estetiku. U Lucie doma můžeme vidět starožitné skříně, dřevěná podlaha, keramické nádoby a na stole lněný ubrus. Všimla jsem si toto i u našich

rodičů, kteří původně pocházejí z města a i přesto si pro tuto původní /bývalou/ estetiku velmi rychle našli cit a pokračují v ní. S citem zachovaly bývalou faru a možná i proto se do ní lidé velmi rádi navracejí, včetně mě samotné.

Nerada bych opomenula důležitý aspekt. Je nutné zmínit, že většina tradic vychází z víry. Je podmíněna úctou k Bohu, který je v krajině. Proto lidé oslavovali vše, co k nim přišlo z přírody a vnímali to jako boží lásku, jako svátost. Víra se z velké části vytratila a s ní i respekt a úcta ke krajině: „*Stojíme-li v krajině, stojíme před zrcadlem - tváří v tvář sami sobě, neboť to co vidíme, je otiskem nás: našich snah a skutků, našeho usilování, našeho života.*” (Jaroslav Barta In Svátosti, s. 277)

Jsem ráda za lidi, kteří se krajině věnují a inspirují druhé k tomu, aby o krajinu pečovali a byli za ní vděční. Vyvažují tak mísky vah mezi městem a venkovem, ale i mezi přírodou a industriální civilizací.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na hledání vlastní identity v kontrapunktu života na venkově a ve městě. Vybrala jsem si dvě autorky, popsala jejich tvorbu a snažila se pochopit jejich vztah k ústřednímu tématu mé práce.

První autorkou, jejíž tvorbu jsem analyzovala, je Marie Tomanová a její nová kniha s názvem *It Was Once My Universe*. Kniha se pasuje s tématem domova, jeho opuštění a navrácení se k němu. Skrze fotografie se autorka v knize statečně vyrovnává s pocity, které zažívá při návratu domů po téměř deseti letech. Pohybuje se na hraně nostalgie a radosti z návratu. Skrz různé prostředky a činy se snaží co nejvíce vstřebat domov. Tento proces má vždy vyústění ve fotografii a díky této cestě vizuálního zpracování, se Tomanová vyrovnává se svými očekáváními při návratu domů a skutečnou realitou.

Druhá zmiňovaná kniha nese název *Svátosti*, autorkami jsou Lucie Králíková a Michaela Karásek Čejková. Tato kniha mi poskytla uvědomění, že jsem velmi odtržena od krajiny jako takové. Tím, že jí neoslavujeme a jsme od ní odpojeni, nejsme schopni vidět a procítit škody, které na ni pácháme. Kniha otevírá dveře tomu, že i malá gesta, která jdou naproti venkovu, mají velký význam. Hlavním motivem vytvoření této knihy je opět navázat s krajinou vztah.

V obou knihách hraje venkov významnou roli, přístupy jsou však odlišné a specifické. V první knize jde především o tematiku opuštění domova, druhá kniha zobrazuje tradice a rituály a vdechuje jim nový život a význam v současném světě. Stejně tak jako pátrá kniha *Svátosti* po původním kořenech a zájmech lidu nejenom na venkově ale v obecnější rovině, kniha *It Was Once My Universe* je spíše na rovině osobní, která zachycuje vývoj a tvoření vlastní identity. Obě knihy ovšem provází cit pro krajinu a vědomí toho, že venkov je nebo byl v jednu chvíli pro autorky důležitý.

Vizualita použitá v obou knihách mi umožnila více legitimizovat mé osobní prožívání a tvorbu na venkově. Postavila mou vizualitu a vnímání světa na plnohodnotné místo tím, že vidím umělce, kteří intenzivně prožívají prostředí, ze kterého vycházejí, jsou si vědomi hodnoty, kterou jim prostředí poskytlo. Hlubším poznáním a pochopením tvorby jsem byla schopna upevnit a posílit mojí vlastní perspektivu ve vnímání venkova a v mé vlastní tvorbě.

Proces fotografování pro mě představuje určitý výsek reality v kombinaci s odrazem vnitřního světa. Je to pohled kam směřuji, kam se skutečně dívám, co vidím. Tento proces odkrývá (pro mě především) zpětně nevědomé pocity a hodnoty, které jsou pro mě v tu danou chvíli důležité. Samotný proces fotografování slouží jako katalyzátor pochopení mého života.

Díky rozebíraným knihám jsem si uvědomila, že se snažím na venkovu zachycovat to, co už je spíše ojedinělé. Možná, podobně jako městský člověk, který chce na venkově nacházet krásu, odpočinek, klid a malebnost, i já hledám tato místa, situace, pohledy, a právě v tomto je vidět má rozpolcenost mezi vesnickým a městským člověkem. Tuto rozpolcenost zažívá více lidí. S opuštěním domova zůstává v člověku nostalgie a ztráta. Já patřím mezi ně. Z těchto dvou fotografických knih jsem pochopila, že jakákoliv rozpolcenost může být pro tvorbu inspirativní.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

- BAŽANTOVÁ, Bára. *Hoří chemička, něco si přeji*. vyd. Praha: tranzit.cz, 2022.
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. vyd. Brno: ERA, 2004.
- CÍLEK, Václav. *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: Dokořán, 2010.
- KRÁLÍKOVÁ, Lucie a Michaela KARÁSEK ČEJKOVÁ. *Svátosti*. vyd. Praha: wo-men, 2020.
- STIBRAL, Karel. *Proč je příroda krásná*. vyd. Brno: Dokořán, 2005.
- ŠIMŮNEK, Michal. *Poznámky k některým alternativním přístupům v českých sociálních vědách: Fotograficko-esejistická pentalogie o venkovech Dražanské vrchoviny*. In: *Biograf*. Praha: Spolek Biograf, 2013.
- TOMANOVÁ, Marie. *It Was Once My Universe*. vyd. Japan: Super Labo, 2022.
- WINTER, Tomáš a Pavla MACHALÍKOVÁ. *Jdi na venkov!*. vyd. Brno: Arbor vitae, Artefactum, 2019.

Prameny

- It Was Once My Universe. Fotografka Marie Tomanová představí novou knihu [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.fullmoonzine.cz/it-was-once-my-universe-fotografka-marie-tomanova-predstavi-novou-knihu>
- Web Efemer, [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <http://www.efemer.cz>
- Web Michaely Karásek Čejkové, [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <http://www.karasekcejkova.com>
- Vykročit z šíleného koloběhu povinností. Cesty adventní krajinou s umělkyní Lucií Králíkovou [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.mujozhlaz.cz/podhoubi/vykrocit-z-sileneho-kolobehu-povinnosti-cesty-adventni-krajinou-s-umelkyni-lucii>
- Web Marie Tomanové: [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://marietomanova.com/It-Was-Once-My-Universe>
- Sudety nejsou odkladiště traumat. Zaslouží jiný příběh [online]. 2022 [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://podcasty.seznam.cz/podcast/kulturak/sudety-nejso-odkladiste-traumat-zaslouzi-jiny-pribeh-124808>
- ARTCHIV: DVA ZCELA ROZDÍLNÉ POHLEDY NA KOLEKTIVIZACI, KTERÉ OD SEBE DĚLILY POUHÉ TŘI ROKY [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://art.ceskatelevize.cz/inside/artchiv-dva-zcela-rozdiine-pohledy-na-kolektivizaci-ktere-od-sebe-delily-pouhe-tri-roky-jpYlO>
- Jdi na venkov! Výtvarné umění a lidová kultura v českých zemích 1800–1960 [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/jdi-na-venkov-vytvarne-umeni-a-lidova-kultura-v-ceskych-zemich-1800-1960-7788447>
- Chodit pěšky a zajímat se o krajinu. Lucie Králíková skrz rostliny a rituály objevuje republiku. A posílá to dál [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/chodit-pesky-a-zajimat-se-o-krajinu-lucie-kralikova-skrz-rostliny-a-ritualy-8268468>

- ZPÁTKY DO MALÉHO VESMÍRU [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2022/49/zpatky-do-maleho-vesmiru>
- Stránky nakladatelství, [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.by-women.com/cz/kniha-svtosti.php>
- Z Ostravy do Milána a zpět k chlupatým knedlíkům. Fotografka s nekonečnou fantazií a vztahem k regionálním tradicím Michaela Karásek Čejková [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/z-ostravy-do-milana-a-zpet-k-chlupatym-knedlikum-fotografka-s-nekonecnou-fantazii-a-vztahem-k-regionalnim-tradicim-michaela-karasek-cejkova>